

С. В. Чередніченко,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту, Інститут управління;
здобувач наукового ступеня доктора економічних наук,
Заклад вищої освіти "Класичний приватний університет"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9383-562X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.15.162

НОВІТНІ ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

S. Cherednichenko,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management, Institute of Management;
Recipient of the scientific degree of Doctor of Econ. Sci., Institution of Higher Education "Classical Private University"

THE LATEST ECONOMIC MECHANISMS FOR ENSURING REPRODUCTION IN THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

Встановлено, що аграрні ноти є новим фінансовим інструментом, здатним підвищити ліквідність та доступ до позикового капіталу для агровиробників. Запропоновано класифікацію аграрних нот за ступенем оборотоздатності та видом зобов'язань. Обґрунтовано інституційні рекомендації для розвитку ринку аграрних нот, представлені створенням аграрного біржового майданчика; розширенням повноважень Фонду часткового гарантування кредитів; розробкою індексного кредитування та мікрофінансових продуктів. Запропоновано рекомендації для впровадження аграрних нот, представлені розробкою стандартизованої форми для кожного типу оборотоздатності з відповідним рівнем прозорості та реєстрації; навчанням та підтримкою банків і аграрних виробників щодо обігу та передачі нот. Встановлено особливості примусового виконання зобов'язань за аграрною нотою. Показано, що водночас практична реалізація такого виконання потребує врахування аграрної специфіки.

It has been established that agricultural notes are a new financial instrument capable of increasing liquidity and access to loan capital for agricultural producers. It has been proven that agricultural notes are a promising instrument for ensuring the financial stability of the agricultural sector, especially against the background of limited access of small producers to traditional bank lending. A classification of agricultural notes by degree of turnover and type of obligations is proposed. Agricultural notes by degree of turnover are classified into limited turnover, partially limited turnover, and unlimited circulation. By type of obligations, commodity agricultural notes and financial agricultural notes are distinguished.

Institutional recommendations for the development of the agricultural notes market are substantiated, represented by the creation of an agricultural exchange platform; expansion of the powers of the Partial Credit Guarantee Fund; development of index lending and microfinance products; adoption of by-laws and standard forms of notes; preparation of an information campaign for agricultural producers; implementation of an electronic platform for registration and circulation of notes; ensuring synchronization of notes with agricultural receipts at the transition stage; pilot implementation in regions with the most active agricultural producers.

Recommendations for the implementation of agricultural notes are proposed, represented by the development of a standardized form for each type of turnover with an appropriate level of transparency and registration; training and support for banks and agricultural producers in the circulation and transfer of notes (especially with a guarantee); attracting investors to the circulation of unrestricted notes through agricultural exchanges, e-commerce platforms, and agro-fintech programs; creating a state registry of agricultural notes with electronic tracking of status, conditions, and movement. The features of the forced execution of obligations under an agrarian note have been established, which is an instrument with high potential for effectiveness due to collateral security and the possibility of pre-trial collection through an extract from the Register.

Ключові слова: економічні механізми, забезпечення відтворення, агропромисловий комплекс, аграрні ноти, аграрні розписки.

Key words: economic mechanisms, ensuring reproduction, agro-industrial complex, agricultural notes, agricultural receipts.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Підприємства агропромислового комплексу (АПК) України все гостріше відчувають проблеми, пов'язані із забезпеченням процесу відтворення як матеріально-технічного, так і біологічного. Це пов'язано з низкою економічних, фінансових, правових та інституційних чинників, які перешкоджають стабільному оновленню виробничих ресурсів та підтриманню продуктивності. Наслідками недостатнього відтворення є: зниження продуктивності аграрного виробництва; висока залежність від імпортних ресурсів (техніки, добрив, насіння); зростання виробничих витрат та зниження конкурентоспроможності продукції; виснаження ресурсної бази (грунтів, генетичного фонду, технічних засобів); обмеження потенціалу для сталого розвитку та експорту. Вирішення зазначених проблем потребує використання новітніх економічних механізмів забезпечення відтворення в агропромисловому комплексі України.

На сьогодні аграрні розписки набувають дедалі більшої популярності серед дрібних та середніх сільськогосподарських товаровиробників. Водночас актуальними залишаються питання, пов'язані з удосконаленням правового поля їх функціонування та обігу, зокрема через: незавершеність процесу реєстрації прав власності та договорів оренди земельних ділянок у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно; низький рівень обізнаності аграріїв щодо механізмів застосування цього фінансового інструменту [1, с. 37]; обмежений пе-

релік осіб, які можуть виступати сторонами аграрної розписки; наявні законодавчі обмеження щодо предмета застави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проект "Аграрні розписки в Україні" був започаткований Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC — International Finance Corporation). Він заклав міцну інституційну та технологічну основу для забезпечення відтворення в агропромисловому комплексі України. Проблеми функціонування новітніх економічних механізмів забезпечення відтворення в агропромисловому комплексі України знаходяться у полі уваги багатьох учених. Абрамовою І. В. узагальнено досягнення, проблеми та перспективи функціонування й обігу аграрних розписок в Україні [2, с. 276]. Боснюк О. П. робить акцент на теоретико-правові та практичні питання обігу аграрних розписок [3, с. 79]. У полі зору Гевчук А. В. знаходяться проблеми удосконалення облікового відображення розрахункових операцій із застосуванням аграрних розписок [4, с. 17]. Єрмоленко В. М. досліджує сутність аграрних розписок як аграрно-правової категорії [5, с. 56]. Коваль С. В. уточнює завдання та функції обліку формування і розподілу прибутку вітчизняних аграрних

Таблиця 1. Порівняння характеристик аграрної розписки та аграрної ноти

Параметр	Аграрна розписка	Аграрна нота
Рік запровадження	2013	2025
Форма	Зобов'язання поставити продукцію або сплатити кошти	Цінний папір, що може вільно обертатись
Юридична природа	Зобов'язання (договірне)	Цінний папір
Регулювання	Закон України «Про аграрні розписки»	Закон України «Про аграрні ноти»
Можливість обігу на біржі	Обмежена	Може обертатися як цінний папір
Ціль	Залучення товарного або грошового кредиту	Швидка ліквідність та залучення капіталу
Забезпечення	Майнове/не майнове	Обов'язково із заставою
Призначення	Забезпечення виконання кредитного договору	Альтернатива кредиту (або товарна форма)
Регуляторний орган	Міністерство юстиції України, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України

Джерело: власна розробка.

підприємств в умовах воєнного стану [6, с. 63]. Левандівський О. Т., Свиноус Н. І., Криховецька З. М. трактують аграрні розписки сільськогосподарських підприємств як інструмент активізації продовольчого забезпечення країни [7, с. 401].

Макіяв Д. Г. [8, с. 64], Фірсова Н. В. [9, с. 48] досліджують проблемні аспекти аграрної розписки як інноваційного правового інституту. У полі зору Яснолоб І. О., Чайки Т. О., Черненко К. В. [10, с. 185] знаходяться питання формування та розподілу інтелектуальної ренти на аграрних підприємствах в контексті інноваційної стратегії їх розвитку з урахуванням еколого-соціально-економічних складових. Високо оцінюючи науковий доробок зазначених авторів, слід наголосити на необхідності проведення подальших досліджень у сфері формування та використання новітніх економічних механізмів забезпечення відтворення в агропромисловому комплексі України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є узагальнення новітніх економічних механізмів забезпечення відтворення в агропромисловому комплексі України та розробка рекомендацій із їх розвитку. Цілями статті є дослідження є теоретичне обґрунтування проблем, досягнень і перспектив функціонування та обігу аграрних розписок, а також розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення їх правового й організаційного забезпечення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Закон України "Про аграрні розписки" № 5479-VI [11] прийнятий 6 листопада 2012 року; у новій редакції він набрав чинності 6 лютого 2021 року. Закон визначає правові засади створення, обігу та виконання аграрних розписок як інструменту фінансування сільськогосподарських товаровиробників, встановлює порядок ведення Єдиного реєстру аграрних розписок та регулює заставні відносини, пов'язані з аграрною продукцією та активами.

Законодавчими новелами Закону України "Про аграрні розписки" у редакції 2021 року є: запровадження єдиної цифрової форми розписок (електронні аграрні розписки); розширення об'єктів застави (включено не лише продукцію, а й права вимоги, інвентар, техніку); уточнення правового режиму відповідальності третіх осіб, які набули заставлену продукцію — вони зобов'язані повернути її або відшкодувати вартість; деталізація процедур виконання та досудового врегулювання.

Аграрна розписка — це електронний або паперовий документ, який підтверджує зобов'язання сільгоспвиробника виконати перед кредитором зобов'язання, забезпечене заставою аграрної продукції або іншого аграрного

активу. Розписка має юридичну силу виконавчого документа, якщо зареєстрована в Реєстрі. Основними типами аграрних розписок є: товарна аграрна розписка — зобов'язання поставити певну кількість аграрної продукції; фінансова аграрна розписка — зобов'язання сплатити грошові кошти. Розписка набуває юридичної сили лише після реєстрації в Єдиному державному Реєстрі аграрних розписок, який веде Міністерство юстиції України через нотаріусів. Предметом застави може бути: майбутній урожай; продукція, що вже є в наявності; інші активи (техніка, обладнання, права вимоги тощо — згідно з новою редакцією). Сторонами аграрної розписки є: боржник — сільськогосподарський товаровиробник (юридична або фізична особа); кредитор — особа, яка надає товар або грошові кошти. У разі порушення строків виконання виписка з Реєстру має силу виконавчого документа та є підставою для відкриття виконавчого провадження без звернення до суду. Кредитор має право передавати права за аграрною розпискою іншим особам за умови внесення змін до Реєстру.

Метою Закону України "Про аграрні розписки" є: забезпечення доступу аграрних виробників до фінансування; зниження ризиків кредиторів; спрощення обороту заставленої продукції; посилення дисципліни виконання зобов'язань у сільському господарстві. Закон України №3586-IX від 2024 року "Про аграрні ноти" [12] набрав чинності з 1 січня 2025 року. Аграрна нота є новим цінним папером, що засвідчує зобов'язання агро-виробника поставити сільськогосподарську продукцію або сплатити кошти у визначений строк. Метою аграрних нот є збільшення ліквідності, спрощення процедури залучення фінансування аграрних підприємств. Аграрні ноти не замінюють, а доповнюють аграрні розписки, оскільки вони функціонують паралельно (Табл. 1).

Аграрна нота — це неемісійний цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання боржника, забезпечене заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти кредитору відповідно до умов, зазначених у документі. Вони відіграють важливу роль у відтворенні аграрного сектору, оскільки забезпечують підвищення ліквідності аграрного сектору; розширюють інструментарій для небанківського фінансування; надають можливість залу-

чення інвестицій через біржі; виступають інструментом гарантії зобов'язань між аграрним виробником і кредитором; дозволяють розширити доступ до фінансів для малих та середніх підприємств у сільському господарстві.

Класифікацію аграрних нот представлено у табл. 2.

Аграрні ноти за ступенем оборотоздатності класифікуються на обмежено оборотоздатні, частково обмежено оборотоздатні, необмежені в обігу. Обмежено оборотоздатні ноти, хоча й забезпечують додаткову безпеку в юридичному сенсі, мають обмежене застосування та не сприятимуть формуванню ліквідного вторинного ринку. Частково оборотоздатні аграрні ноти є компромісом: можливість торгівлі існує, але відповідальність несе передавець. Це знижує швидкість обігу, але забезпечує додатковий рівень гарантії. Необмежені ноти можуть використовуватися для формування нового типу аграрних облігацій, залучення приватних інвесторів, агрофінітехів, фондів, інституційних кредиторів (зокрема, європейських), сприяючи розвитку біржового сегмента ринку аграрного фінансування в Україні.

Таблиця 2. Класифікація аграрних нот за ступенем оборотоздатності

№	Вид аграрної ноти	Характеристика	Коментар/наслідки
1	Ступінь оборотоздатності		
1.1	Обмежено оборотоздатні	Не підлягають передачі (крім спадкування, правонаступництва або за рішенням держави).	Використовуються в окремих спеціальних умовах. Найменш ліквідний тип.
1.2	Частково обмежено оборотоздатні	Передача можлива, але з солідарною відповідальністю кредиторів, які здійснюють передачу.	Мають обмеження в торгівлі на організованих ринках. Універсальні, але з ризиками.
1.3	Необмежені в обігу	Повністю вільний обіг на ринку капіталу. Передача - без додаткової відповідальності кредитора.	Найпривабливіший інструмент для фондового ринку, інвесторів та біржових операцій.
2	За видом зобов'язання		
2.1	Товарна аграрна нота	Безумовне зобов'язання поставити сільськогосподарської продукції (вид, якість, кількість, строки)	Передбачає натуральну форму розрахунків і є альтернативою товарному ф'ючерсу.
2.2	Фінансова аграрна нота	Безумовне зобов'язання сплатити грошові кошти (фіксована/змінна сума)	Передбачає безготівкову форму розрахунків і є більш ліквідний інструмент для інвесторів.

Джерело: власна розробка.

За видом зобов'язань виділяють товарну аграрну ноту та фінансову аграрну ноту. Обидва види нот мають основну та виконавчу частину, які включають зобов'язання та механізми виконання. Найбільший потенціал мають необмежені фінансові аграрні ноти, які відкривають можливості участі інвестиційних фондів, страхо-

Таблиця 3. Ключові характеристики аграрних нот в Україні та зарубіжних країнах

Параметр / Країна	Україна – Аграрна нота (з 2025 р.)	Польща – Аграрний вексель (<i>Wechsel agrarny</i>)	Угорщина – Зернова облігація (<i>Gabona kútvány</i>)
Правовий статус	Цінний папір	Цінний папір	Фінансовий борговий інструмент
Форма існування	Електронна (у депозитарному обліку, з Реєстром аграрних нот)	Паперова або електронна форма, реєстрація не обов'язкова	Електронна, облігації реєструються через біржу або депозитарій
Мета інструменту	Отримання фінансування під заставу продукції чи коштів	Забезпечення оплати сільськогосподарської продукції; короткострокове фінансування	Створення пули зернових активів для продажу/зберігання з фінансуванням обігу
Забезпечення	Продукція/кошти (за згодою сторін, із заставою)	Продукція/угода між продавцем та покупцем	Урожай або контрактні поставки зерна
Тип зобов'язання	Товарне / Фінансове	Переважно товарне, з опцією грошового погашення	Погашення облігації або зерном, або грошима
Оборотоздатність	Обмежена / частково / повна (залежно від виду аграрної ноти)	Обмежена (вексель є персоніфікований документ)	Вільно обертаються на організованому ринку
Основна аудиторія	Малі та середні фермери, кооперативи, переробники	Великі агропідприємства, дистриб'ютори	Великі зернотрейдери, агропідприємства, інвестори, агрофонди
Строк дії	Залежно від умов (коротко- або довгострокові)	До 1 року (сезонна потреба)	3–5 років, з опцією дострокового викупу
Переваги	Доступність, електронний формат, лояльне регулювання	Простота оформлення, стабільність регулювання	Доступ до ринків капіталу, висока ліквідність, диверсифікація фінансових потоків
Недоліки	Потребує запуску інфраструктури, ризики реалізації	Низька ліквідність, можливість шахрайства, обмежений обіг	Складність реєстрації, необхідність біржової інфраструктури

Джерело: побудовано за даними [12, 16, 17].

Таблиця 4. Порівняння аграрної розписки і банківського кредиту

Критерій	Аграрна розписка	Банківський кредит
Суб'єкти	Сільгоспвиробник і постачальник/кредитор (нерідко - трейдер, дистриб'ютор, компанія)	Сільгоспвиробник і банківська установа
Форма	Простий письмовий або електронний документ, зареєстрований у Реєстрі аграрних розписок	Кредитний договір, додаткова документація
Строк оформлення	1-3 дні	1-3 тижні або більше
Необхідність застави	Ні, окрема застава не потрібна - виступає майбутній урожай або продукція	Так, найчастіше - нерухомість, техніка, земельна ділянка або майнові права
Можливість товарної форми погашення	Так - можна повернути продукцією	Ні - виключно грошова форма
Процентна ставка / вартість ресурсу	Відносно нижча або умовна (у разі товарного кредиту)	Вища, фіксована або плаваюча
Гнучкість умов	Висока — умови узгоджуються індивідуально	Середня — стандартизовані банківські умови
Наявність державної підтримки	Частково — через програми IFC, USAID, можливі гарантії від донорів	Може бути — державне субсидування процентних ставок
Швидкість доступу до ресурсу	Висока - швидке оформлення, особливо в межах довгострокового партнерства	Низька - тривала перевірка платоспроможності
Доступність для малих виробників	Висока - доступна навіть для фермерів без історії кредитування	Низька - вимагається фінансова звітність, застава, кредитна історія
Юридична сила документа	Має силу виконавчого документа при реєстрації в Реєстрі	Підлягає судовому стягненню після прострочення
Можливість обігу (торгівлі)	Обмежена - не є повноцінним цінним папером, але може бути передана третім особам	Практично відсутня
Основні ризики для кредитора	Неврожай, стихія, знищення врожаю, непрозорість структури власності землі	Неплатоспроможність боржника, падіння вартості застави

Джерело: власна розробка.

вих компаній, банків. Важливо забезпечити цифрову інтеграцію Реєстру аграрних нот із банками, платформами кредитування та фондовим ринком [13].

Ефективний обіг аграрних нот та аграрних розписок передбачає необхідність створення відповідної інфраструктури обліку та контролю. Центральний депозитарій відображає інформацію про ступінь оборотоздатності в системі депозитарного обліку; депозитарна установа забезпечує дотримання умов оборотоздатності нот; ведення реєстру аграрних нот передбачає створення інформаційної системи, яка фіксує випуск, зміну реквізитів, обтяження, виконання нот. Аграрна нота має електронну форму у вигляді запису на рахунок в цінних паперах.

Перед введенням аграрних нот в обіг створюється Реєстр аграрних нот. У реєстрі публічно доступна інформація про: факт видачі аграрної ноти та боржника; стан виконання зобов'язань, зокрема строки виконання; опис предмета застави; ступінь оборотоздатності аграрної ноти; право на видачу аграрних нот. Видавати аграрні ноти мають право особи, які є власниками або користувачами земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Якщо аграрна нота видається спільно (співвласники або співкористувачі), вони несуть солідарну відповідальність за зобов'язання [14, с. 81]. Кооперативи без власності чи користування землею можуть видавати аграрні ноти, якщо принаймні один член кооперативу має землю у власності або користуванні. Такий член повинен дати згоду через електронний кабінет

у Реєстрі, підписану електронним підписом. Відповідальність за зобов'язання аграрної ноти несуть як кооператив, так і цей член спільно (солідарно). Законодавство встановлює обмеження для боржника з моменту видачі аграрної ноти (ст. 9 Закону "Про аграрні ноти"). Поки діють зобов'язання за аграрноюнотою, він не має права без дозволу кредитора: відчужувати земельну ділянку; відчужувати право оренди чи інше право користування землею; передавати землю в суборенду; розривати або змінювати договір оренди або користування землею [15, с. 8].

Побудовано порівняльну табл. 3, яка відображає ключові характеристики аграрних нот в Україні, аграрних векселів у Польщі та зернових облігацій в Угорщині.

Зазначені ключові характеристики аграрних нот в Україні дозволяють оцінити ефективність запровадженого інструменту у контексті європейських практик. Аграрна нота в Україні має потенціал стати більш універсальним і сучасним інструментом, ніж польський вексель, завдяки електронній формі, можливості обороту та державному регулюванню через Реєстр.

Польський аграрний вексель — це традиційний інструмент для сезонного фінансування, що вимагає довіри між контрагентами, однак не має широкої ринкової ліквідності. Угорська зернова облігація — приклад високо-формалізованого фінансового інструменту, орієнтованого на крупні лоти, біржову торгівлю та інституційних інвесторів. Її імплементація вимагає сильної ринкової інфраструктури. Рекомендаціями для України є: поєднати найкращі практики Польщі (простота) та Угорщини (ліквідність) у розбудові надійного обігу аграрних нот; створити біржову платформу або електронний майданчик для торгівлі аграрними нотами (аналог зернової біржі); стимулювати банківський сектор до участі у вторинному обігу нот, зокрема через страход та гарантійні інструменти; запровадити аграрні ноти для кооперативів, логістичних об'єднань та елеваторів.

Порівняння аграрної розписки і банківського кредиту наведено у табл. 4.

Аграрні розписки є більш гнучким, швидким і доступним інструментом фінансування аграріїв, особливо для малих і середніх виробників. Банківський кредит є більш регульованим і надійним, але менш доступним через вимоги до застави, звітності та тривалої процедури оформлення. Основними очікуваними ефектами від впровадження аграрних нот як нового фінансового інструменту кредитування агросектору України є: залучення додаткових джерел фінансування сільськогосподарського виробництва; розширення кола кредиторів, здатних фінансувати аграрний сектор; оптимізація умов

кредитування за рахунок спрощення процедур. Ключовими перевагами аграрних нот є: надійність; впровадження різних механізмів стягнення зобов'язань за аграрними нотами, що підвищує гарантії виконання; спрощення та здешевлення процесу видачі порівняно з аграрною розпискою; відносно прості процедури обігу і його припинення; розширення кола суб'єктів, які можуть видавати аграрні ноти за рахунок включення сільськогосподарських кооперативів; розширення видів застави за аграрними нотами, яка може включати біологічні активи та продукцію тваринництва, а також її первинну переробку. Означені переваги суттєво підвищують доступ аграріїв до фінансових ресурсів, особливо у тваринницькій галузі, яка потребує підтримки в умовах війни.

Аграрна нота як неемісійний цінний папір має самостійний статус предмету обігу на ринках капіталу відповідно до ступеня оборотоздатності. Процедура видачі аграрних нот передбачає такі етапи: укладання договору з Центральним депозитарієм цінних паперів для введення неемісійного цінного папера до депозитарного обліку; депонування документа про введення аграрної ноти в систему депозитарного обліку; заповнення реквізитів аграрної ноти у Реєстрі аграрних нот відповідно до вимог Закону України "Про аграрні ноти" (згідно зі ст. 6 — для товарної ноти, ст. 7 — для фінансової).

Аграрна розписка — це гнучкий інструмент забезпечення зобов'язань у сільському господарстві, який дозволяє швидше й ефективніше захистити кредитора [18, с. 127]. Використання електронного Реєстру та безсудового способу стягнення значно скорочує часові витрати. Наявність застави забезпечує реальні механізми стягнення, але потребує специфічних дій (наприклад, фіксація стану урожаю, контроль його переміщення).

Проблемними моментами обігу аграрних нот (аграрних розписок) є: брак погоджених механізмів фактичного вилучення ще не зібраного урожаю; потреба у спеціалізованих виконавцях, що розуміють особливості сільськогосподарського виробництва; ризик втрати заставленої продукції внаслідок погодних умов або дій боржника. Як рекомендація, пропонується налагодження співпраці з органами місцевого самоврядування та аграрними дорадчими службами у процесі емісії та обігу аграрних нот (аграрних розписок).

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

1. Встановлено, що аграрні ноти є новим фінансовим інструментом, здатним підвищити ліквідність та доступ до позикового капіталу для агровиробників. Однією з ключових характеристик цього інструменту є оборотоздатність, яка визначає правовий статус аграрної ноти щодо її подальшого обігу на ринку.

2. Доведено, що аграрні ноти є перспективним інструментом для забезпечення фінансової стабільності аграрного сектору, особливо на тлі обмеженого доступу дрібних виробників до традиційного банківського кредитування. Їх широке впровадження сприятиме: активізації кредитування агросектору; підвищенню довіри між аграріями та фінансовими установами; створенню нових механізмів аграрного фінансування із залученням приватного капіталу.

3. Запропоновано класифікацію аграрних нот за ступенем оборотоздатності та видом зобов'язань. Аграрні ноти за ступенем оборотоздатності класифікуються на обмежено оборотоздатні, частково обмежено оборотоздатні, необмежені в обігу. За видом зобов'язань виділяють товарну аграрну ноту та фінансову аграрну ноту. Обидва види нот мають основну та виконавчу частину, які включають зобов'язання та механізми виконання. Перевагами аграрних нот як цінних паперів визначено їх здатність модернізувати ринок фінансування аграрного виробництва та доповнити або замінити аграрні розписки, особливо для малих і середніх виробників.

4. Обґрунтовано інституційні рекомендації для розвитку ринку аграрних нот, представлені створенням аграрного біржового майданчика, де вони будуть обертатися; розширенням повноважень Фонду часткового гарантування кредитів; розробкою індексного кредитування та мікрофінансових продуктів; прийняттям підзаконних актів та типових форм нот; підготовкою інформаційної кампанії для агровиробників; впровадженням електронної платформи для реєстрації та обігу нот; забезпеченням синхронізації нот з аграрними розписками на перехідному етапі; пілотним впровадженням у регіонах із найактивнішими аграрними виробниками.

5. Запропоновано рекомендації для впровадження аграрних нот, представлені розробкою стандартизованої форми для кожного типу оборотоздатності з відповідним рівнем прозорості та реєстрації; навчанням та підтримкою банків і аграрних виробників щодо обігу та передачі нот (особливо з порукою); залученням інвесторів до обігу необмежених нот через аграрні біржі, платформи електронної торгівлі та агрофітех-програми; створенням державного реєстру аграрних нот з електронним відслідковуванням статусу, умов та руху.

6. Встановлено особливості примусового виконання зобов'язань за аграрноюнотою, яка є інструментом із високим потенціалом ефективності завдяки заставному забезпеченню та можливості досудового стягнення через випуску з Реєстру. Показано, що водночас практична реалізація такого виконання потребує врахування аграрної специфіки, зокрема сезонності, мобільності продукції та складності її збереження.

Перспективами подальших досліджень є розробка рекомендацій із розширеного відтворення в аграрному секторі в умовах воєнного стану.

Література:

1. Лукова О. Облікова ідентифікація аграрних розписок як фінансових інструментів. Облік і фінанси. 2021. № 4. С. 30—38.
2. Абрамова І. В. Досягнення, проблеми та перспективи функціонування й обігу аграрних розписок в Україні. Бізнес Інформ. 2021. № 2. С. 273—279.
3. Боснюк О. П. Обіг аграрних розписок: теоретико-правові та практичні питання. Форум права. 2023. № 4. С. 73—81.
4. Гевчук А. В. Удосконалення облікового відображення розрахункових операцій із застосуванням аграрних розписок. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2021. Вип. 37. С. 11—18.

5. Єрмоленко В. М. Аграрні розписки як аграрно-правова категорія. Форум права. 2024. № 1. С. 49—57.

6. Коваль С. В. Уточнення завдань та функцій обліку формування і розподілу прибутку вітчизняних аграрних підприємств в умовах воєнного стану. Агросвіт. 2024. № 4. С. 61—66.

7. Левандівський О. Т., Свиноус Н. І., Криховецька З. М. Аграрні розписки сільськогосподарських підприємств в активізації продовольчого забезпечення країни. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2024. Вип. 20 (1). С. 390—402.

8. Макіяні Д. Г. Аграрна розписка: проблемні аспекти інноваційного правового інституту, покликаного забезпечити виконання зобов'язань агровиробника. Право і суспільство. 2021. № 3. С. 59—67.

9. Фірсова Н. В. Проблеми правового регулювання застосування аграрних розписок. Часопис цивілістики. 2021. Вип. 41. С. 45—50.

10. Яснолоб І. О., Чайка Т. О., Черненко К. В. Формування та розподіл інтелектуальної ренти на аграрних підприємствах в контексті інноваційної стратегії їх розвитку з урахуванням еколого-соціально-економічних складових. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 45. С. 181—187.

11. Про аграрні розписки: Закон України від 06.11.2012 № 5479-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text>

12. Про аграрні ноти: Закон України від 22.02.2024 № 3586-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#Text>

13. Петрук О. М., Новак О. С. Роль аграрних розписок у розвитку кредитування сільськогосподарських підприємств. Ефективна економіка. 2020. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_8_16

14. Григор'єва Х. А. Аграрні розписки: основні проблеми правозастосування. Часопис цивілістики. 2023. Вип. 51. С. 75—82.

15. Борденюк О. В. Аграрна розписка як інструмент для регулювання аграрних договірних відносин. Екологічне право. 2020. Вип. 3. С. 7—10.

16. Obwieszczenie do Marszalka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie tekstu jednolitego ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego (dnia 11 marca 2024). URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240000423/T/D20240423L.pdf>

17. Gabona II. Kotveny, HU0000301544 ISIN Database. URL: <https://eforex.kurzy.cz/isin/HU0000301544/>

18. Авторгов А. М. Особливості примусового виконання аграрних нот. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 1. С. 123—128.

References:

1. Lukova, O. (2021), "Accounting identification of agricultural receipts as financial instruments", *Oblik i finansy*, vol. 4, pp. 30—38.

2. Abramova, I. V. (2021), "Achievements, problems and prospects of the functioning and circulation of agricultural receipts in Ukraine", *Biznes Inform*, vol. 2, pp. 273—279.

3. Bosniuk, O. P. (2023), "Circulation of agricultural receipts: theoretical, legal and practical issues", *Forum prava*, vol. 4, pp. 73—81.

4. Hevchuk, A. V. (2021), "Improving the accounting reflection of settlement transactions using agricultural receipts", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 37, pp. 11—18.

5. Iermolenko, V. M. (2024), "Agrarian receipts as an agrarian legal category", *Forum prava*, vol. 1, pp. 49—57.

6. Koval, S. V. (2024), "Clarification of the tasks and functions of accounting for the formation and distribution of profits of domestic agricultural enterprises under martial law", *Ahrosvit*, vol. 4, pp. 61—66.

7. Levandivskyi, O. T., Svyynous, N. I. and Krykhovetska, Z. M. (2024), "Agrarian receipts of agricultural enterprises in the activation of the country's food supply", *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, vol. 20(1), pp. 390—402.

8. Makiian, D. H. (2021), "Agrarian receipt: problematic aspects of an innovative legal institution designed to ensure the fulfillment of agricultural producer obligations", *Pravo i suspilstvo*, vol. 3, pp. 59—67.

9. Firsova, N. V. (2021), "Problems of legal regulation of the use of agricultural receipts", *Chasopys tsyvilistyky*, vol. 41, pp. 45—50.

10. Iasnolob, I. O., Chaika, T. O. and Chernenko, K. V. (2020), "Formation and distribution of intellectual rent at agricultural enterprises in the context of an innovative strategy for their development, taking into account ecological, socio-economic components", *Infrastruktura rynku*, vol. 45, pp. 181—187.

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), Law of Ukraine "On Agrarian Receipts", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text> (Accessed 19 July 2025).

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), Law of Ukraine "On Agrarian Notes", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#Text> (Accessed 23 July 2025).

13. Petruk, O. M. and Novak, O. S. (2020), "The role of agricultural receipts in the development of lending to agricultural enterprises", *Efektivna ekonomika*, vol. 8, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_8_16 (Accessed 17 July 2025).

14. Hryhorieva, Kh. A. (2023), "Agrarian receipts: main problems of law enforcement", *Chasopys tsyvilistyky*, vol. 51, pp. 75—82.

15. Bordeniuk, O. V. (2020), "Agrarian receipt as a tool for regulating agrarian contractual relations", *Ekologichne pravo*, vol. 3, pp. 7—10.

16. The Diet of Poland (2024), "Announcement to the Marshal of the Sejm of the Republic of Poland on the consolidated text of the law on the formation of the agricultural system", available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240000423/T/D20240423L.pdf> (Accessed 15 July 2025).

17. ISIN Database (2025), "Grain II. Bond, HU0000301544", available at: <https://eforex.kurzy.cz/isin/HU0000301544/> (Accessed 14 July 2025).

18. Avtorhov, A. M. (2025), "Features of the enforcement of agrarian notes", *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, vol. 1, pp. 123—128.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2025 р.